

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: VOJNITS ANDRÁS

KÉT SZOMSZÉDVÁR HOUSTON ÉS NEW ORLEANS

William Faulkner, az amerikai irodalom nagy alakja arra a kérdésre, hogy mit jelent a Dél és milyen a déli ember, így felelt: „Ezt nem értheti meg más. Ott kell születnie ahhoz, hogy megértse!” És valóban, az amerikai Dél még mindig kissé más; máshogy beszélnek és gondolkodnak az emberek, más hagyományok, különleges társadalomszerkezet

A mesés tájon, ahol valaha az indiánok és a bölények voltak az urak, a múlt és a jövő kíséretében barangolok. Nálam van neves felmenőm, az idén kétszeresen is évfordulós vadásztutázó író, Vojnich Oszkár (1864–1914) útikönyve, vendéglátóm pedig kisebbik lányom, Vojnits Kinga, a University of Texas Health Science Center at Houston sejtbiológus-kutatója.

Ellentétvárosok

Houston repülőtere amerikai mércével nem különösebben nagy, mindazonáltal Amszterdamból néhány perc eltéréssel három gép is indul ide. Ha érkezéskor párás a levegő – és általában az –, a távoli felhőkarcok belevesznek a szmogba. Nem a legszebb látvány, de nem meglepő, hisz légszennyezettsége közismert. Houston hatalmas, de rendezetlen; itt egy csoport felhőkarcok, amott a nagy semmi, aztán hatalmas parkok, kertvárosok és látszólag minden különösebb megfontolás nélkül felhúzott beton- vagy üvegekockák, áruházak, autószalonok, irodaházak, bármik. Az utak szélesek, a járdák kihaltak. Nincsen saját tengerpartja (az innen még 80 km), ám mivel a tengerparti bolygóvároskákat bekebelezte, és egy tágas csatornán mélyen beúszhatnak a hajók, mégis van... Napok múltán aztán kezd összeállni a kép: még kiforratlan városban járunk, s kell még jó pár év, mire megállapodik.

New Orleans felé autózva fokozatosan változik a vidék, és egyre „vizebb” lesz. Már az autópálya is különös: a Mississippi árterületén és a mocsaras tengerparton mérföldek tucatjain át lábakon áll. Louisiana határfolyója, a Pearl River két ágra sza-

kadva ömlik a Lake Borge-tóba, mellyel nyugatról egy nagyobb tó, a Lake Pontchartrain határos; a Katrina-hurrikán óta megtanultuk a nevét, ennek a vizét „fújta” a szél a városra. Délnek szeszélyesen kanyarog a Mississippi, a város a tavak és a folyó közé települt, nem épp a legszerencsésebb helyre. Az államhatár felőli bejáratát két 19. századi erődítmény őrzi, a Fort Pike és a Fort Macomb. New Orleans egészen idáig húzódik, bár a belváros innen még 50 kilométer. Külváros, kertváros, belváros, igazgatási negyed, francia negyed, emberek az utcákon – ez egy emberléptékű város. Akár Európában is lehetne.

BELVÁROSI IDILL

Kajakosok élvezik az alkonyati fényeket Houston belvárosában (előző oldalpár)

MARK TWAIN IS KORMÁNYOZTA

A Nagy Folyón ma is járnak lapátkerekes hajók (balra lent)

FAPADOS

Klasszikus villamos New Orleansban

WINSTON CHURCHILL NEW ORLEANSBAN
Évtizedek óta tart a vita, vajh'
Ivor Roberts-Jones alkotása (1977)
miért pont erre az épületre bámul?

A hátszág

Texas az USA egybefüggő területének legnagyobb állama, csak Alaszka terjedelmesebb. Egyaránt van itt lapos síkság és hegyvidék, száraz alföld és szubtrópusi övezet, tengerpart és meredek falú, sziklás kanyon. A „Blacklands” – a csernozjomnak megfelelő feketeföld-övezet kitűnő, másutt pedig a korábban legfeljebb legeltetésre alkalmas vidék manapság az öntözéses mezőgazdálkodás otthona. A préri, ahol egykor indiánok üldözték a dübörgő bölénycsordákat, az USA legfontosabb mezőgazdasági körzete. Texas az energetikában is élen jár, ásványkincsekben gazdag, emellett a Mexikói-öböl halászata és kőolajtermelése is jelentős. A két nagyváros kikötői óriási áruforgalmat bonyolítanak.

New Orleans természeti környezetét a Mississippi-delta határozza meg. Az elmúlt 5000 évben keletkezett, a folyó a medrét övező ártéren hordalékát lerakva egyre előrébb nyomult, a tenger rovására. Közben többször irányt változtatott, szer-teágazott. Ez az USA, de az egész földrész egyik legjelentősebb vizesélőhelye, itt van az ország sós mocsarainak 40%-a. Lenyűgöző az ártér, a nyílt

vízfelületeket borító vízliliom, a fákról csüngő szakkálluzmó sűrű szövevénye, vagy a mélyzöld mocsári ciprusok. Nyolcvanféle halat mutattak ki a folyóból, és bár gazdasági jelentőségük nagy – a rákokkal együtt erre a területre esik az USA halászatainak 16%-a –, mégis inkább a Mississippi-álgátorok kerülnek be a híradásokba. A vízi moka-szinkigyó mérge összetett, hatóanyagainak egy részét máig sem sikerült izolálni. A statisztikák szerint az országban évente 700 embert „segít” a túlvilágra. Van még puma és nem ritka a tarka bundájú, titokzatos életmódú vörös hiúz. Előfordul fekete medve, vörös róka és az „eredeti” pézsmapocok – a ma már Euráziában is elterjedt faj nálunk nem őshonos, az Újvilágból hurcolták be. Dél-amerikai itteni jövevény viszont a fura kinézetű armadillo vagy páncélos tatu. És persze rengeteg a madár, míg az igazi attrakció a két váltó évszak, főleg a tavasz, amikor a költöző madarak nagy rajokban pihennek itt meg. A vizesélőhelyek a világon szinte mindenütt veszélyeztetettek, s nem kivétel a Mississippi-delta sem.

NAGYKÓCSAG

Az amerikai példányok nem sokban különböznek a „mi” kócsagunktól (jobbra)

A MISSISSIPPI-DELTA

Az öntésterület varázslatos vidék

MINTHA EGY MEDITERRÁN KISVÁROSBAN LENNÉNK...
Vieux Carré – New Orleans francia negyede

FOTÓ: ISTOCKPHOTO / © MEINZAHN

Így kezdődött...

Houston. Egy tősgyökeres texasi farmer – „red neck” – nem nagyon örül, ha emlékeztetik, hogy az amerikai Dél meghatározó nagyvárosát jöttment északi jenki alapította. 1836 augusztusában két New Yorkból származó testvér, John Kirby Allen és Augustus Chapman Allen 27 km²-nyi területet vásárolt a mai Houston helyén, hogy ott várost alapítsanak. A települést a San Jacintó-i csata népszerű tábornokáról, Sam Houstonról nevezték el. 1836.

április 21-én itt ütköztek meg Houston és a mexikói Santa Anna tábornok csapatai. A diktátort elfogták, seregét legyőzték, és az addig Mexikóhoz tartozó Texas kivívta függetlenségét.

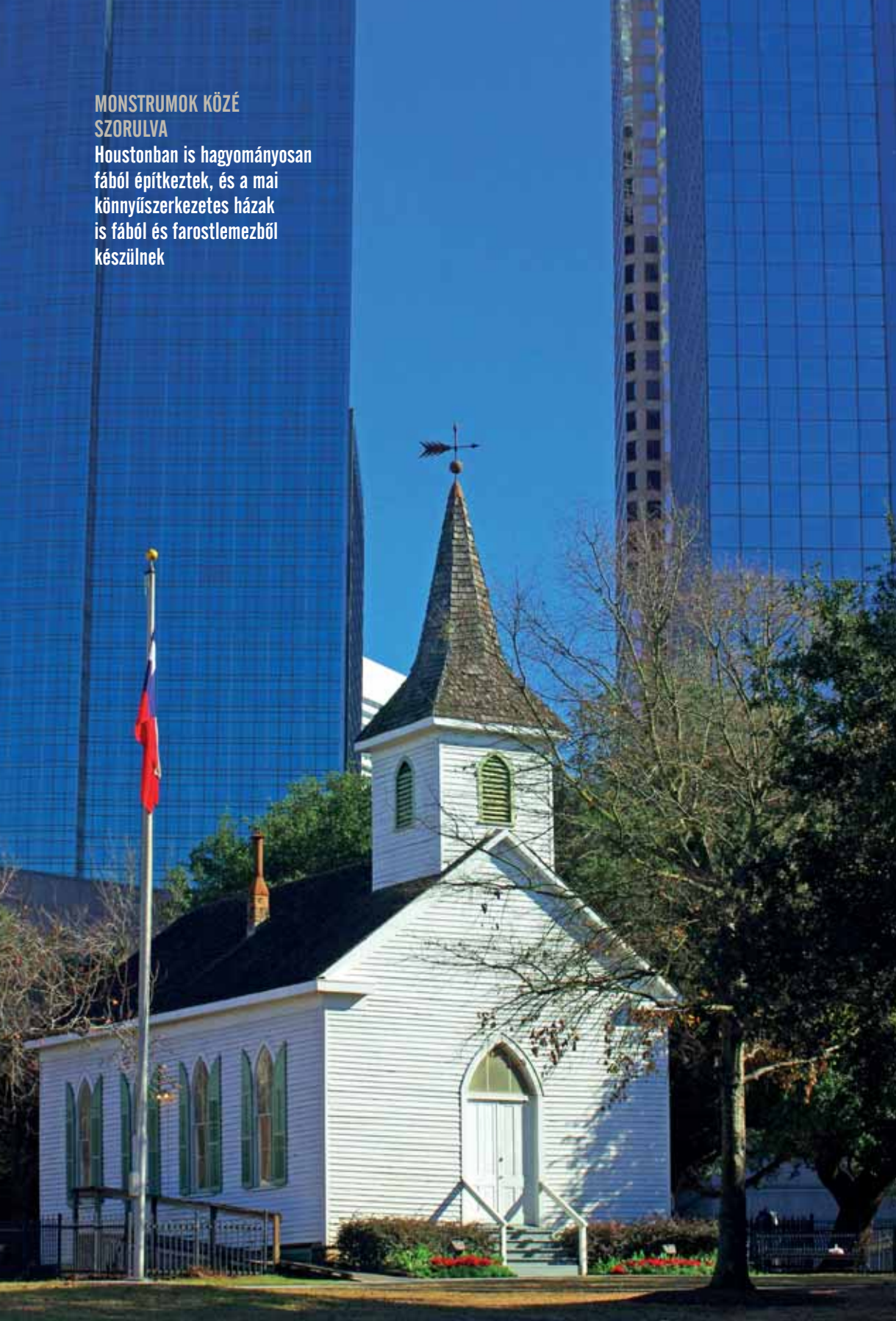
Az igazi kezdet persze némileg más: Texas legrégebbi városa a közeli Nacogdoches. Amikor 1541-ben az első fehér ember itt megjelent, már rendezett indián települést talált. Az állam elnevezése is innen való, az itteni indiánok a tejas törzshöz tartoztak.

New Orleans. La Nouvelle-Orléans városát a Francia Mississippi Társaság alapította 1718-ban a csitimacsa indiánok területén, s nevét az orléans-i herceg tiszteletére kapta. A párizsi békeszerződés (1763) alapján egészen 1801-ig a spanyolok birtokába került, majd megint a franciáké lett, s napjainkban is a leginkább eredeti formában fennmaradt része a francia negyed. 1803-ban Napóleon eladta az Egyesült Államoknak. A polgárháború után

New Orleans ragaszkodott a déli szokásokhoz, és ellenállt a polgárjogi törekvéseknek. 1874-ben véres összecsapások robbantak ki a városban, a dühöngő tömegnek több mint 2000 fekete és ún. „carpetbagger”, északról jött fehér esett áldozatául. A legrégebbi, máig fennmaradt házat 1726-ban emelték New Orleansban, míg a houstoni Noble House csak 1847-ben készült el.

MONSTRUMOK KÖZÉ SZORULVA

Houstonban is hagyományosan fából építkeztek, és a mai könnyűszerkezetes házak is fából és farostlemezből készülnek

A városok esszenciája

A houstoniak a világ legjobban légkondicionált városában laknak. A belvárosban hűtött alagutak kötik össze az épületeket, a járókelők – mint a természetek – ki sem bukkannak a felszínre. Ez ugyan nem egyedülálló Észak-Amerikában, hiszen a kanadai Montreal belvárosa is pont így működik – csak ott a hosszú és rendkívül hideg tél elől menekülnek a cityben járók-dolgozók a föld alá.

A felhőkarcolók itt jórészt az olajról szólnak, itt vannak a kutatással foglalkozó cégek irodái, de például a Texas Gulph Sulphur irodaháza az USA legnagyobb kéntelepére utal, az Astrodome pedig a világ első teljesen fedett stadionja volt. Földünk egyik leggazdagabb városában a milliomosok a kultúrára is áldoznak, a Texas Medical Center pedig a világ legnagyobb egészségügyi komplexévé nőtte ki magát, s közismert a Lyndon B. Johnson elnökről elnevezett NASA-létesítmény űrkutatásban betöltött szerepe is.

New Orleans védjegye a francia negyed. Déli határa a folyópart, ahol magas töltés emelkedik. A kereskedelmi negyedben van a gyapottőzsde: itt zajlik a környék termésének és a vízi úton ideszállított gya-

pot adásvétele. Az adminisztratív központ felhőkarcolói a szokásos amerikai képet nyújtják. A tudományos és technológiai haladás is meglódult, magunk is az Amerikai Sejtbiológiai Társaság kongresszusára jöttünk: az impozáns épületben lazán elfér az ötezer résztvevő. A vendéglők, a kovácsoltvas kerítéssel körülvett kethelyiségek tömve, kávézók és cukrászdák sorakoznak, mintha Párizsban lennénk. Mindenütt zenészek, nemcsak feketék és nem csupán dzsessz. Megelevenednek a lemezborítók, előttünk éppen a Tornado Brass Band játszik. Birthplace of America's Music – vallják büszkén a városlakók, nem minden alap nélkül: itt született Louis Armstrong (1901–1971), a dzsessztörténet egyik legnagyobb alakja. Francia, fekete és karibi árusok kínálnak faragványokat, festményeket, szénrajzokat és voodoo varázsszereket. A fekete mágia is a karibi kapcsolatra utal. Lovas kocsik és villamosok az utcákon. Archaikusak, rém zajosak és szeretnivalók. A kikötőből lapátkerékes hajók indulnak, Mark Twain, a Nagy Folyó vidékének szülötte maga is kormányos volt egy ilyen, élményeit *Hajósélet a Mississippin* című könyvében örökítette meg.

BIRTHPLACE OF AMERICA'S MUSIC

New Orleans a dzsesszkedvelők Mekkája

Hurrikánok földjén – Katrina és Rita

Az egyik nap -5 , a másikon $+20$ °C, reggel tél, délnyár, napsütés és özönvíz váltakozása, és szél, szél és egyre csak szél – ilyen a tél Houstontól New Orleansig. A könnyűszerkezetes épület, amelyben lakunk, mintha megemelkedne, minden ízében recseg és ropog. Ilyenkor jobb, ha a lakás vagy a ház egy biztonságos vélt pontján lekuporodunk, és védjük a fejünket, ahogy ezt az egyetemi lakótelep „Használati utasítása” ajánlja. De sebjaj, nem ez a hurrikánok évadja.

A Bahamák körzetéből indult Katrina-hurrikán – egy a 2005-ös év 28 hurrikánja közül – augusztusban csapott le New Orleansra. A Pontchartrain-tavon keltett hullámverés áttörte a gátakat, elöntötte és lerombolta a várost. Mi lett volna, ha a szél a kezdeti 5-ös erősségűről nem szelődül 4-esre, és nem kanyarodik el? Így is több százezer embert evakuáltak, de a szegénynegyedek lakói nem hagyták el otthonaikat. Az Egyesült Államok történetének egyik legnagyobb természeti katasztrófája 1836 emberéletet követelt. Nemcsak a városban keletkezett mintegy 125 milliárd dolláros anyagi kár, a Mexikói-öbölben sok olajfúró torony elsüllyedt, leálltak a finomítók, és tönkrementek a vezetékek. Dél-Louisianában, – a környező területekkel együtt – másfél millióan maradtak áram nélkül.

A mentési munkálatok késése miatt sok kritika érte George W. Bush elnököt. Káosz ütötte fel a fejét, elszaporodtak a fosztogatások, rablóbandák garázdálkodtak. Mivel a rendőrség nem volt ura a helyzetnek, a kormányzó csapatokat küldött a helyszínre. Voltak napok, amikor úgy tűnt, mindenki mindenki ellen küzd a túlélésért. A bűnözők között sok fekete volt, a rájuk vadászó milicisták fehérek, ami régmúlt idők rossz emlékét idézte fel. Végül lassan magához tért a város, és azóta is folyamatosan épül. Egész New Orleanszt renoválják. A belső kerületek és az idegenforgalmi központok régi fényükben ragyognak, csak a külvárosokban tűnnek fel a katasztrófa nyomai. Egy „új és jobb” New Orleans születik, bár azt mondják: „Ez a város utálja a változást, még akkor is, ha tudja, hogy változásra van szüksége.”

A puding próbája az evés, és erre már ugyanazon esztendő szeptemberében sor is került: óránkénti 280 kilométeres szelekkel megérkezett az 5-ös erősségű hurrikánna fejlődött Rita, minden idők harmadik legnagyobb forgószele! Először úgy tűnt, megint New Orleanszt éri a csapás, ezért ismét elrendelték a kiürítését. De ezúttal Houston környéke volt a célpont. Nem sokkal rá, hogy a város befogadta a szomszéd 150 000 menekültjét, két és fél millió embert kellett kitelepíteni! New Orleansban sokan azért sem akarták elhagyni házukat, mert kedvenceiket nem vihették magukkal. Houstonban kutyaketrecekkel és macskakosarakkal menekülhettek, és külön is ügyeltek a kórházak és idősotthonok lakóira. Ez volt az USA eddigi legnagyobb evakuációja. Texasban ivóvizet, jeget és készételeket halmoztak fel a veszélyeztetett körzetekben, és mozgósították a hadsereget. A helyi rendőri vezetők előre statáriumot hirdettek az evakuálást kihasználó fosztogatókra. Országszerte készenlétbe helyezték a Nemzeti Gárdát, szükség esetén több mint 300 000 ember indulhatott menteni. Az állam ezúttal a legjobb arcát mutatta, és Houstonban az emberek nem vártak a hatóságokra, igyekeztek magukon és másokon segíteni. Ahogy az igazi Amerika működik...

AZ AFROAMERIKAI LAKOSSÁG LEGJELESEBB ÜNNEPÉN,
a Martin Luther King-napon

A MEDICAL CENTER
Houston a világ legnagyobb egészségügyi központja
(jobbra)

Multikulti

Houston történetének első lapjai nem választhatók el Texas történetétől – ahogy New Orleans és Louisiana története is összefonódik. Texas az amerikai anekdoták forrása, az egyik legellentmondásosabb állam. Egy régi, népszerű politikai kiadvány szerint: „Texast el kell foglalni, nehogy az foglaljon el bennünket!”. Az itteni fehérek sokra tartják magukat. Az Encyclopaedia Britannica is úgy véli: „Az nem létezik, hogy a texasi ember csendes, halk szavú legyen!”.

Bár nehézséget okozott az államnak, hogy a polgárháborúban a Délhez csatlakoztak, de területén végül nem folytak harcok. Gazdag állam, de az olajmilliomos-élet senkit se tévesszen meg, nem hiányoznak a szegénynegyedek és a nyomorúságos farmok sem. A szegények nagyobb része fekete meg chicanó, bevándorolt mexikói (majd’ minden felirat angol és spanyol nyelvű), de már 1997-ben is afroamerikai polgármestere volt Houston-

nak, Lee P. Brown személyében. Rohamosan nő ugyanakkor az ázsiaiak részaránya, különösen az egyetemeken és a kutatóintézetekben vannak egyre többen. Elkülönülnek a többiektől, munkaidőn kívül a maguk életét élik, nem is alakult ki olyasféle városiasság, mint New Orleansban. És erősen általánosítva: a fehérek türelmesek, nyugodtak, magabiztosak, a mexikói munkás sem jön zavarba, és a fekete postásfiú már a második nap vidáman köszön. Az ázsiai orvosszomszédok két hónap elteltével sem. Asszonyaik, ha találkozunk, a földre néznek, a férfiak valahová mögém, a semmibe. De kik a fehérek és kik az amerikaiak? A norvég származású kutató mexikói felesége most szül – „hová tegyük” a gyereket? És az indiánok, az „amerikai amerikaiak”, hivatalosan a „first nation”, az első nemzet tagjai? Belőlük mutatoba is alig maradt...

New Orleans, de általában Louisiana lakóinak egy része kreol. Eredetileg a spanyolok által a Ka-

AZ EMELVÉNY SZÓNOKAI a Martin Luther King-napon

19. SZÁZAD

A „nagyon régi” épületeket becsben tartják, mintha csak egy skanzen utángyártott házai lennének (balra fent)

feketék és fehérek, polgárjogi aktivisták, városi tisztviselők és egyházi személyiségek tartanak beszédeket. A hallgatóság javarészt fekete. A hangulat felemelő, szinte patetikus és mégis vidám, magával ragadó. Hosszú út vezetett a rabszolgaságtól Obama elnökhöz. ☺

rib-térségbe letelepítettek leszármazottait neveztek így, később Latin-Amerika-szerte kreolnak hívták az összes francia, portugál vagy spanyol származású, fehér bőrű telepest. Kulturálisan nemcsak az őslakos indiánoktól és a behurcolt feketéktől, hanem az Európában született fehérektől is elhatárolták magukat. És még egy csavar van a dologban: az elsőként megtelepedett franciák leszármazottai is megkülönböztették magukat a kédzsunoktól, a 18. században Kanadából bevándorló, ugyancsak francia származású telepesepektől. A mai afroamerikaiak vagy a közvetlenül Afrikából, vagy „átszállással” a Karib-térségből elhurcoltak, érkezettek leszármazottai. A fehérek Európa minden sarkából – és persze a már fehérek által benépesített amerikai területekről – jöttek, míg a mulattok egyik ágon afroafrikai, a másikon európai szülők utódai.

Január 15. van, Martin Luther King születésnapja. A városok terein a szónokoké a pódium,

A CIKK MEGJELÉNÉSÉNEK
TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL

STATRAVEL.HU